

3 dansk-tyske almanakhistorier

Alf Hans Boll-Johansen

Erindringer tager nødvendigvis farve af hvilken generation der fortæller dem. Min generation blev født i 1930'erne og kan derfor huske Anden Verdenskrig, lidt sløret i begyndelsen, senere ganske klart, med tanks, grønne uniformer og taktfaste tyske sange i gaderne. Men vi så krigen fra barnehøjde, vi var tilskuere, ikke aktører. Ingen af os var hverken sabotører eller Zeitfreiwillige, dengang det brændte på. Vi var for små. Alligevel afsatte den periode med stærke nationale spændinger varige hukommelsesspor.

De fleste af os flyttede til København efter studentereksamen og vendte ikke tilbage til Sønderjylland, da vi havde fået vores uddannelser. Efter 50-års studenterjubilæet fik den ene af os, Peter, den ide at stifte en klub af gamle skolekammerater der skulle mødes en gang om måneden i København til et måltid mad og et glas rødvin eller to. De Ukuelige kaldte han banden i et ukueligt mix af optimisme og sort humor. Vi var en broget skare af danske og tyske, som havde gået i skole sammen, fordi de tyske skoler blev lukket efter krigen.

Behovet for at skrive om alt det kom sent til os. Vi havde levet livet forlæns, indtil pensionsalderen indhentede os, og vi blev både lidt rystede og selvimponerede, da det gik op for os, at vi var den sidste generation der kunne huske hele krigen fra først til sidst. Hertil kom at vi havde på fornemmelsen at fortiden kom tættere og tættere på, efterhånden som årene gik. Vi måtte gøre noget, inden den indhentede os.

Startskuddet til »Danskerpak og tyskerpak«

En dag da de Ukueliges konversation i Hansens Familiehave på Frederiksberg kørte lidt i tomgang, spurgte jeg på må og få, om nogen af deres fædre havde siddet i Faarhuslejren efter krigen, for det havde min heldigvis ikke. Ingen havde lyst til at svare på den slags fripostigheder lige midt i frokosten, men et par dage senere fik jeg en mail fra Uwe, at han da for resten for nogle år siden havde skrevet et større antal sider om det emne, egentlig beregnet til egne børn og børnebørn, men jeg måtte gerne læse med, hvis jeg ville love at behandle det som privat og fortroligt materiale der ikke var beregnet til offentliggørelse.

Sådan startede det der et par år senere blev til bogen »Danskerpak og tyskerpak«. Bogen udkom den 4. maj 2015 og blev meget velvilligt modtaget, både af danske og tyske medier. Det forløb endog at Hendes Majestæt Dronningen, som jo er dronning for os alle, danske såvel som hjemmetyske, havde fundet meget behag i »Danskerpak og tyskerpak«. Netop det år bogen udkom, sendte hun for første gang det tyske mindretal en speciel hilsen i sin nytårstale.

Birthes historie

Nogle uger efter den officielle udgivelse fejrede vores årgang 60-års studenterjubilæum i Aabenraa. Efter de traditionelle ceremonier på Aabenraa Statsskole og Folkehjem spiste

Ikke alle så tyskernes indtog i Aabenraa 9. april som noget dårligt. Her hilser »hjemmetyskerne« velkommen med heil. Foto fra bogen »Danskerpak og tyskerpak« - Ludwig von Münchow

vi, dvs. de elleve fra vores årgang som var tilbage, et måltid sammen på Hotel Royal. Her viste det sig for første gang at bogen havde et potentiale som katalysator for »Vergangenheitsbewältigung«. I Hotel Royals lille separate spisesal, som den aften var reserveret til os, horte vi for første gang Birthe fortælle om hvordan døden ændrede hendes liv, dengang hendes far faldt i krigen, lige før Tyskland kapitulerede. Vi havde gået i gymnasiet med hende i tre år, fra 1952 til 1955, men vi havde aldrig hørt den historie.

Birthe sagde ikke meget da vi gik i skole sammen og deltog nødtigt i fester og anden tant og fjas. Hun var en alvorlig, indadvendt pige, der ikke gjorde meget væsen af sig, sædvanligvis så stille, at man kunne glemme at hun var der. Det var vistnok første gang vi for alvor lyttede til hende, da hun ved vores 60 års studenterjubilæum fortalte sin livshistorie. Hun kom fra en rent tysk familie og havde måttet udholde, da krigen var forbi, ikke alene sorgen over at hendes far var blevet skudt på østfronten lige inden krigen sluttede, men også at blive tvunget over i den

danske skole uden at kunne et ord dansk. Hun gik glip af et års skolegang, fordi hendes mormor nægtede at tro på, at de tyske skoler virkelig ville forblive lukket. Det gjorde de - indtil 1947. Det tyske gymnasium genåbnede først i 1959.

Ville vi have behandlet hende med større respekt og omsorg, hvis vi havde kendt hendes historie dengang? Måske. Men det er ikke helt sikkert. Tidsånden var en anden. Forståelsen for og medfølelsen med tyske soldaters granatchok og pludselige død var begrænset. Og ikke mindst: unge mennesker har deres egen tankeløse og historieløse ubarmhertighed.

Povl-Ottos historie

Den ene historie afløste den anden hin minderrige aften. Uvess og Peters historier om besøg hos deres fædre i Faarhuslejren havde vi hørt før, andre ikke, bl.a. Povl-Ottos historie.

Povl-Ottos far var uddannet snedker og drev sammen med Povl-Ottos mor en bedemandsforretning oppe på Norretorv, skråt over for Hotel Royal. Der hørte et snedkeri

med til forretningen, det var jo praktisk at de selv kunne fremstille kisterne efter mål, efterhånden som bestillingerne indløb. Men faderen døde ulykkeligvis. Det bragte moderen i en vanskelig situation. Hendes eneste mulighed for at forsørge sig selv og sine børn var at drive forretningen videre, men hendes ældste søn, Povl-Otto, følte sig ikke kaldet til at overtage forretningen, han ville i gymnasiet for at blive lærer.

Moderen havde to brødre, som begge havde gjort tjeneste i Waffen SS på Østfronten, og som var arbejdsløse da krigen var forbi. De tilbød at gå ind og hjælpe moderen med at drive forretningen videre, hvilket jo var smukt tænkt, men det var ikke uproblematisk at ansætte tidligere østfrontsoldater som tiderne var. Man kunne let komme til at udelukke halvdelen af sin kundekreds eller mere. Aabenraa var en lille by, hvor alle kendte alle. Både danske og tyske var stadig meget fokuseret på det nationale; man omgikkes eller handlede ikke på tværs af de nationale skel. Men enden på historien blev alligevel, at den ene af brødrene gik ind som ansat i firmaet. Kundekontakten tog moderen sig af, mens alle de praktiske ting, såsom kistelægning og kørsel med rustvognen, blev varetaget af den tidligere soldat. Nu uden uniform.

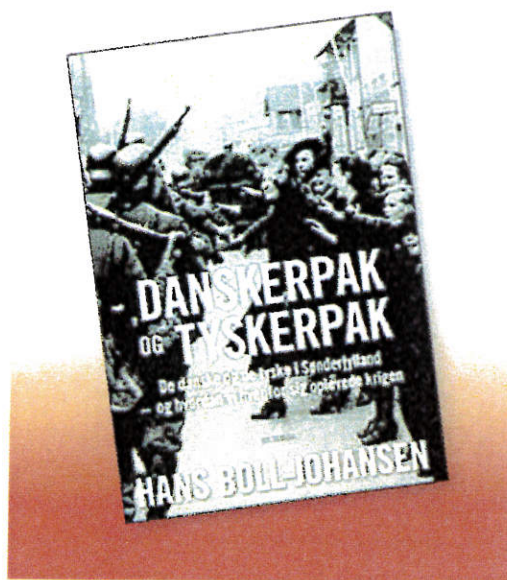
Den historie havde vi heller aldrig hørt for. Vores gamle skolekammerat, som vi havde gået i skole med tre år i gymnasiet fra 1952-55, havde aldrig talt om det – men det gjorde han altså nu, den 20. juni 2015 på Hotel Royal, til vores 60 års studenterjubilæum.

Elsbeth og Steffens historie

En almanak beretter om årets gang set fra Orions bælte, om solens op- og nedgangstider og solformørkelser, månens faser og deraf følgende høj- og lavvande. Men almanakken interesserer sig også for andre himmelfænomener. Stjerneskuddet det år var en romantisk historie jeg fik lov til at fortælle, den dag vi præsenterede »Danskerpak og

tyskerpak« nede i Faarhuslejren. Om aftenen mødtes hele det store selskab til middag på Bov Kro, hvor jeg præsenterede de tilstedeværende for hinanden:

»Der er grund til at være bevæget over at Elsbeth og Steffen er til stede her i aften. Elsbeth sidder her ved mit bord, Steffen sidder derovre ved Johannes Riis' bord. Hvorfor er det bevægende? Det er det, fordi Steffen er barnebarn af H.P. Hanssen, danskernes ubestridte Leder i tyskertiden. Din far var Heimdals redaktør under krigen. Elsbeth er datter af chefredaktøren for den tilsvarende tyske avis, Nordschleswigsche Zeitung. Ikke mange uden for Sønderjylland kan forstå, hvor stor en symbolværdi der ligger i at I kommer sammen – og efter hvad nogen siger: kommer *sammen* (udtalt med enhedstryk på det sidste af de to ord). Men vi der er født i Sønderjylland og er vokset op under krigen, forstår hvor stort det er. Selve symbolet på at så meget er forandret.« Jeg fik lov af Elsbeth til at fortælle den historie. For mig er det almanakhistorien over dem alle om hvor langt vi er kommet i Sønderjylland siden krigen.

Hans Boll-Johansen har inden »Danskerpak og tyskerpak« (2015) skrevet en række bøger om fransk kultur, bl.a. en trilogi om de fransk-danske relationer. Han har boet fem år i Frankrig og i en årrække været ansat som docent ved Københavns universitet. I 2015 fik han af Det danske Akademi tildelt Selskabets Medalje for sit essayistiske forfatterskab.